

Армията ни спасява манастирски съкровища

За първи път показват пазени в таен фонд реликви от Македония

Манастирът Велюса до Струмица

Фото Анастас АНАСТАСОВ

Манастирът Велюса до Струмица

Фото Анастас АНАСТАСОВ Проф. д-р Божидар ДИМИТРОВ

Тази седмица в Националния исторически музей ще отвори врати зала №4, където за първи път ще бъдат показани златните и сребърните съкровища на македонските манастири. Това са потири, теплоти, дискови, напестолни и литийни кръстове, златошити църковни одежди, корони на владци и т. н. Експонатите са прибрани в София от нашата армия през 1916-1918 г., за да не станат жертва на военните действия, водещи се на територията на Македония. Но тъй като съгласно клауза 126 на Ньойския договор е трябвало да се върнат на кралска Югославия, този фонд е бил засекретен. И въпреки че въпросният договор е отдавна денонсиран, съкровищата са държани в тайна чак до 1992 г., когато НИМ постави във витрините си някои от тях. Днес посетителите на музея могат да видят фонда в цялото му великолепиe и блясък.

Много от експонатите произлизат от манастирите в Източна Македония. Те наистина удивляват със своя голям брой спрямо сравнително малката територия на областта. Обяснението е, че християнизацията на България е започнала именно тук. И то от светите братя Кирил и Методий. Според т. нар. Брегалнишка легенда, след като създават старобългарската азбука, двамата пристигат в България по покана на цар Борис I и се установяват в град Равен край река Брегалница. Тук те се срещат с българския цар, който тайно приема Светото кръщение. Братята изграждат манастир край града и кръщават 54 000 местни жители. Но след няколко години работа са повикани обратно във Византия от императора.

Равен днес е в руини. Над него няма съвременно селище и затова е разкопан от македонски археолози. Според скопския професор Микулчич планът му "удивително" прилича на българската столица Плиска - каменна вътрешна крепост с площ от неколкостотин декара и землен вал, ограждащ няколко квадратни километра площ. В манастира на братята Кирил и Методий, разположен край село Ваница, македонските археолози откриха няколко десетки керамични икони от втората половина на IX век. Любопитното е, че надписите по тях не са на български или гръцки език, а на латински. Загадката е лесно обяснима - иконите са рисувани в онзи кратък период между 866-870 г., когато архиепископ на Българската църква е италианецът Формоза Портуенски. Той въвежда латинския език в богослужението, а българската църква е подчинена на римския папа. Статут, който ще се промени на Вселенския събор в Константинопол през 870 г.

Мощният християнски център в Източна Македония ражда десетки манастири в околните земи, съставени от високи планини, ограждащи малки, но плодородни полета. Такива са манастирите във Водоча и Велюса, Струмишко. Те наистина са станали жертва на войните, защото са подпалени от гръцки военни части при отстъплението им под напора на българската армия. Манастирът във Велюса е възстановен преди десетина години, а в момента македонските ни колеги възстановяват и манастира във Водоча. За него местните археолози твърдят, че е построен от "македонския цар" Гаврил Радомир, за да приюти ослепените войници на Самуил. Избождането на очите станало на

това място и затова то получило името Вадиочи, което постепенно се трансформирало във Водоча. Защо името на местността е българско и промените се обясняват със законите на българския език, "бракята" македонци не обясняват.

Не по-малко красив средновековен български храм има край село Псача, недалеч от Старо Нагоричене. Днес е гробищна църква, но някога е била храм на манастир, построен от цар Роман (980-987).

А само на няколко километра от българската граница, в гънките на Осоговската планина край Крива паланка, е построен манастирът "Св. Йоаким Осоговски". Според писмени документи това е станало със средства на цар Калоян през 1197-1198 г. "Св. Йоаким Осоговски" се смята за един от четиримата последователи на св. Иван Рилски. Той се заселил по негов пример в пещера в осоговските пущинаци, но цар Калоян все пак превърнал мястото в манастир. До малката средновековна църква през XIX век Българската екзархия изгражда величествен храм. Иконите са изографисани от Станислав Доспевски и местни художници.

Взето отъ Стандартъ на 25.04.2006